

**Kwalitatief onderzoek naar uitleg van anticonceptie in hedendaagse Nederlandse
seksuele voorlichtingsboeken voor tieners**

Student: J. H. Speek S4113322

Begeleider en eerste beoordelaar: dr. B. Bartelink en dr. S. Parlevliet

Tweede beoordelaar: dr. S. van der Steen

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen

Juni 2024

Aantal woorden: 4567

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	3
Theoretisch kader	5
Methode	8
Resultaten	10
Conclusie	15
Discussie	16
Referentielijst	19
Bijlagen	24

Samenvatting

This study aims to make a statement about how contraceptives are explained in sexual education books. The research question in this study is “How are contraceptives explained in sexual education books for adolescents?”. Six books, which were published after 2015, intended for adolescents aged from twelve to eighteen and originally written in Dutch, were selected for this study. This study is a qualitative content analysis, in which each book has been read followed by inductive coding of passages in the books related to contraception. From the assigned codes, a coding framework has been made. This coding framework provided an overview of the relevant theme’s with the corresponding codes and sub-codes. A remarkable finding in this study was the variation in how contraceptives are explained in the different books. Only two out of the six books covered all of the contraceptive methods. Additionally, the way that the explanation about contraceptives was presented varied between the books. Two books dedicated an entire chapter to the topic, while other books mentioned just mentioned it somewhere throughout the text. Some books provided explanations in a point-by-point format, whereas others provided explanations in a comprehensive continuous text. For further research it is recommended to examine more than six books. In addition, future studies should consider the potential of readers skipping parts of the text and the impact of the way the information is presented for the intake of the information. Understanding these factors is crucial for researching the effectiveness of education in books about contraception.

Inleiding

Seks kan leuk zijn, maar het kent ook risico’s. Zo kun je namelijk onbedoeld zwanger raken of gezondheidsproblemen krijgen door seksueel overdraagbare aandoeningen. Uit onderzoek van Oldenhof et al. (2024) bleek dat 18 van de 1000 jongeren in Nederland ooit onbedoeld zwanger zijn geweest. In datzelfde onderzoek geeft twee derde van alle onderzochte jongeren aan het vervelend te vinden om op dit moment zwanger te zijn.

Een groot deel van de onbedoelde zwangerschappen worden veroorzaakt door onjuist gebruik van anticonceptiemiddelen (Goenee et al., 2015). Uit het onderzoek van de Graaf et al. (2023) blijkt dat negen van de tien jongeren anticonceptie gebruiken tijdens de eerste keer vaginale seks.

Voor jongeren die seksueel actief zijn is het belangrijk om duidelijke voorlichting te krijgen over anticonceptiemiddelen. Maar hoe is seksuele voorlichting eigenlijk ingericht in Nederland? Sinds 2012 is het verplicht voor scholen in Nederland om seksuele voorlichting te geven. Scholen zijn verplicht om aandacht te besteden aan relationele en seksuele vorming. Een onderdeel daarvan is informatie geven over de manier waarop iemand zichzelf kan beschermen tegen onbedoeld zwanger raken (RIVM, z.d.). In Nederland bestaat er een Grondwet over de vrijheid van onderwijs. Hierin wordt gesteld dat elke school naar eigen overtuiging ingericht mag worden en dat scholen vrij zijn in hun manier van onderwijs geven (Artikel 23: Het Openbaar en Bijzonder Onderwijs, z.d.). Omdat scholen de vrijheid hebben om zelf te bepalen op welke manier en in welke mate seksuele voorlichting behandeld wordt, zorgt dit voor grote verschillen tussen de scholen. Over het algemeen worden enkel de biologische aspecten van seksuele voorlichting besproken op scholen. Een uitgebreidere vorm van seksuele voorlichting kan ervoor zorgen dat jongeren een breder perspectief krijgen op seksualiteit, wat een positieve invloed heeft op hun persoonlijke groei. Daarnaast kan het helpen bij het opbouwen van relaties waarin er sprake is van wederzijds consent (Cense et al., 2020). Toch geeft meer dan de helft van de jongeren in het onderzoek van Oldenhof et al. (2024) aan dat er op school geen of te weinig voorlichting wordt gegeven over anticonceptie, zwangerschappen en abortus. Uit dit onderzoek blijkt ook dat bijna de helft van de jongeren deze onderwerpen nooit bespreekt met ouders, verzorgers of vrienden. Het is voor jongeren belangrijk om zelf te kunnen leren over seksualiteit zonder dat ze daarvoor met ouders en/of leraren in gesprek hoeven (Naezer, Rommes & Jansen, 2017). Daarom is het van belang dat

jongeren hierover informatie kunnen vinden in voorlichtingsboeken, waarbij ze zelf informatie op kunnen doen over seksualiteit en alles wat daar bij komt kijken.

Er lijkt nog weinig onderzoek te zijn gedaan naar de manier waarop er over anticonceptie wordt gesproken in Nederlandse voorlichtingsboeken. De onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt daarom: “Hoe wordt er in voorlichtingsboeken voor tieners uitleg gegeven over anticonceptiemiddelen?” In dit onderzoek wordt toegespitst op voorlichtingsboeken die bedoeld zijn voor kinderen tussen de twaalf en achttien jaar. De reden achter deze selecte keuze is dat op deze leeftijd verliefdheid en opgewonden gevoelens een grotere rol beginnen te spelen, wat kan leiden tot toenemende seksuele activiteiten (De Graaf, et al.). In dit onderzoek zal worden gekeken naar de manier waarop in de boeken uitleg wordt gegeven over anticonceptie en of de risico's op mislukking van de anticonceptie hierin mee worden genomen.

Theoretisch kader

Seksuele voorlichting is, naast het overbrengen van informatie over seks en seksualiteit, een begrip dat staat voor het begrijpen van je rechten omtrent seksualiteit en voortplanting, het kunnen maken van goed doordachte keuzes met betrekking tot seksualiteit en waarde hechten aan je seksuele gezondheid (Banerjee & Rao, 2022).

Seksuele voorlichting in Nederland staat erom bekend zeer uitgebreid te zijn. Er wordt niet alleen naar de biologische aspecten rondom seksualiteit gekeken, maar er wordt ook gesproken over sociale, ethische en emotionele aspecten van seksualiteit (Ferguson et al., 2008). Middels seksuele voorlichting worden jongeren in Nederland begeleid in het aanvoelen van wat ze wel en niet fijn vinden en in het maken van keuzes met betrekking tot seksualiteit. Daarnaast wordt er met seksuele voorlichting in Nederland geprobeerd om seksueel misbruik en vooroordelen omtrent seksualiteit te voorkomen (Ter Avest, 2021).

Jongvolwassenen lijken een voorkeur te hebben voor het krijgen van seksuele voorlichting via bronnen waar geen persoonlijk contact voor nodig is. Hier speelt de behoefte aan anonimiteit een grote rol in (Navarro-Prado et al., 2023). Boeken behoren tot de mogelijke materialen om seksuele voorlichting te onderwijzen. Ze waarborgen de anonimiteit en vermijden persoonlijk contact. Door het lezen van boeken wordt er echter andere informatie over gebracht dan bij persoonlijk contact met bijvoorbeeld een leerkracht of een ouder. Boeken focussen zich vaak meer op *wat* er gebeurt bij seksualiteit en niet *hoe* iets gebeurt (Attwood et al., 2015). Als het gaat om informatie over anticonceptie, draagt voorlichting in geschreven vorm bij aan betere kennis over het gebruik, de risico's en de voordelen van anticonceptie (Pazol et al., 2018).

In dit onderzoek wordt gekeken naar voorlichtingsboeken. Er is eerder onderzoek gedaan naar voorlichtingsboeken. Zo is er door Liang, Wendy & Bowcher (2019) in China onderzoek gedaan naar rechtvaardiging van seksuele voorlichting in Chinese kinderboeken. In dit onderzoek zijn afbeeldingen in twee verschillende Chinese voorlichtingsboeken onderzocht. Voor dit onderzoek hebben de onderzoekers zowel naar de afbeeldingen aan de buitenkant als naar de afbeeldingen aan de binnenkant van de boeken gekeken. Uit dit onderzoek bleek heteroseksuele relaties de norm zijn. Op basis daarvan stellen Liang, Wendy & Bowcher dat de relaties die in de boeken beschreven en/of afgebeeld staan, stereotyperend zijn voor het heteronormatieve ideaal dat er in China heerst. In 2023 is er in Zweden onderzoek gedaan naar de normen en waarden omtrent masturbatie in Zweedse schoolboeken van 1945 tot 2000. Door te kijken naar de representatie van masturbatie in voorlichtingsboeken, kunnen er uitspraken gedaan worden over de manier waarop seksueel burgerschap in Zweden door de overheid beïnvloed wordt op het gebied van gender en seksualiteit (Backman Prytz, 2023). De onderzoeken in China en Zweden geven beiden een voorbeeld van twee verschillende manieren om onderzoek naar seksuele voorlichtingsboeken

te doen. Het onderzoek in China doet dit door afbeeldingen te onderzoeken en het onderzoek in Zweden doet dit door informatieve voorlichtingsboeken die tussen het jaar 1945 en 2000 zijn uitgebracht geanalyseerd.

In dit huidige onderzoek wordt gekeken naar de representatie van anticonceptie in voorlichtingsboeken. Het begrip representatie kan worden uitgelegd als uitingen die in de vorm van taal of beeld weergegeven worden (Meijer, 2005). In dit onderzoek zal dus worden gekeken naar de uitingen die over anticonceptiemiddelen worden gedaan in de vorm van geschreven tekst. Door te kijken naar de verschillende manieren waarop er over anticonceptie wordt geschreven in de voorlichtingsboeken kan een uitspraak gedaan worden over de representatie van anticonceptie in voorlichtingsboeken.

Aan het gebruik van anticonceptie kunnen veel voordelen verbonden zijn. Doordat een vrouw niet zomaar zwanger kan raken, versterkt dit haar positie in de maatschappij en draagt anticonceptie bij aan meer gelijkheid tussen man en vrouw (Benagiano et al., 2007). Er zijn verschillende soorten anticonceptie beschikbaar. Zo zijn er traditionele soorten van anticonceptie zoals de ‘terugtrek methode’ en periodieke onthouding op basis van de menstruatiecyclus. Daarnaast bestaan er moderne soorten van anticonceptie, zoals sterilisatie, de anticonceptiepil, de anticonceptiering, het koperspiraaltje, het hormoonspiraaltje, het hormoonstaafje en condooms (Cahill et al., 2018).

Doelstelling

Dit onderzoek beoogt duidelijkheid te geven over de mate en de manier waarop er uitleg wordt gegeven over anticonceptie in hedendaagse Nederlandse voorlichtingsboeken voor tieners tussen de 12 en 18 jaar. Hierin zal worden gekeken naar wat er over anticonceptie wordt besproken, met welke ondertoon dit wordt gedaan en hoe de vormgeving van de uitleg over anticonceptie er uit ziet.

Dit wordt onderzocht aan de hand van de volgende deelvragen:

- Welke anticonceptiemiddelen worden er in de boeken genoemd?
- In hoeverre wordt er positief over anticonceptiemiddelen in de voorlichtingsboeken gesproken?
- In hoeverre wordt er negatief over anticonceptiemiddelen in de voorlichtingsboeken gesproken?
- Welke aspecten van anticonceptie worden in de voorlichtingsboeken uitgelegd?
- Hoe wordt uitleg over anticonceptie vormgegeven in de voorlichtingsboeken?

Methode

Concepten en instrumenten

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een kwalitatieve inhoudsanalyse om de onderzoeksvraag te beantwoorden. Hiervoor zijn Nederlandse voorlichtingsboeken geanalyseerd. De geselecteerde boeken zijn bedoeld voor tieners om zelfstandig thuis te lezen. Het eerste inclusie criterium voor de boeken is dat de boeken oorspronkelijk in het Nederlands geschreven zijn. Er is gekozen om oorspronkelijk Nederlandstalige boeken te onderzoeken, omdat seksuele voorlichting in Nederland kan verschillen van seksuele voorlichting in andere landen (Ferguson et al., 2008). Het tweede inclusie criterium is dat de boeken bedoeld zijn voor tieners van twaalf jaar en ouder. De reden hiervoor is dat op die leeftijd verliefdheid en opgewonden gevoelens een grotere rol beginnen te spelen in het leven van de jongeren, wat kan leiden tot meer seksuele activiteiten (De Graaf, et al.). Het derde inclusie criterium is dat de eerste druk van de boeken na 2015 moet zijn uitgegeven, om op die manier de meest up-to-date informatie over dit onderwerp te kunnen geven.

Er is in de databank Centraal Bestand voor Kinderboeken naar voorlichtingsboeken gezocht, met de zoekterm “seksuele voorlichting”. Vervolgens zijn de boeken gesorteerd op jaar van uitgave, waarbij de meest recent uitgegeven boeken bovenaan kwamen te staan. Uit de lijst met boeken werden de eerst weergegeven boeken die voldeden aan de inclusiecriteria

uitgekozen voor het onderzoek. Op deze manier zijn de meest recent uitgegeven boeken die voldoen aan de inclusiecriteria van dit onderzoek uitgekozen om te coderen. Er zijn zes boeken gevonden die aan de inclusiecriteria voldoen. De zes geselecteerde boeken zijn in tabel 1 weergegeven.

Tabel 1

Boeken voor dit onderzoek

Titel	Auteur	Uitgever	Publicatiejaar eerste druk
Sex Safe	Faya Lourens	Purmerland : MKBM Publishing	2019
Ik & seks : het sekspositieve voorlichtingsboek voor jongeren	Belle Barbé	Amsterdam : HarperCollins	2019
Dokter Corrie geeft antwoord	Niki Padidar	Amsterdam : Uitgeverij De Harmonie	2017
Let's talk about sex	Darcy Lazar & Jade den Adel	Amsterdam : Uitgeverij Luitingh-Sijthoff	2015
Onder tussen in	Laila Koubaa	Antwerpen : Uitgeverij Vrijdag	2021
Hartelust : ontspannen in lijf, lust en liefde	Wendy Doeleman	Bilthoven : Bliss Your Body	2015

Analyseplan

Om dit onderzoek uit te voeren is allereerst elk boek volledig gelezen en zijn passages uit de boeken geselecteerd die betrekking hadden op anticonceptie. Vervolgens zijn de betreffende passages inductief gecodeerd. Dit houdt in dat er tijdens het lezen van het boek codes toegekend worden aan de gelezen tekst (Hsieh & Shannon, 2005). Op basis van de toegekende codes zijn vervolgens overkoepelende thema's gekozen. Dit zijn de hoofdcodes. Daaropvolgend, is het geheel overzichtelijk gemaakt middels een codeboom. Een codeboom bestaat uit hiërarchische lagen waarmee een onderscheid tussen de hoofd- en subcodes gemaakt wordt, zodat de belangrijkste thema's van de boeken makkelijk te overzien zijn (Schreier, 2012). Deze codeboom is opgenomen in Bijlage 1. De boeken zijn allereerst door mijzelf gelezen en gecodeerd. Vervolgens zijn de geselecteerde passages van één boek, "Ik & Seks" (Babré, 2019), door een medestudent gelezen. Deze persoon heeft de betreffende passages tevens inductief gecodeerd. Vervolgens zijn de toegekende codes van zowel de medestudent als mijzelf met elkaar vergeleken. Daarbij zijn de codelijst en codeboom door de medestudent gelezen om te voorkomen dat er belangrijke zaken uit de codelijst over het hoofd werden gezien.

Resultaten

Naar aanleiding van het coderen van de zes geselecteerde boeken zijn er vier grote thema's uitgekomen. Die thema's bieden inzicht in onderwerpen die in de voorlichtingsboeken het sterkst naar voren lijken te komen. De eerste twee belangrijke thema's die naar voren zijn gekomen bij het coderen zijn de voordelen en nadelen van anticonceptie. Het derde thema dat naar voren is gekomen betreft de uitleg die in de boeken wordt gegeven over de werking van de verschillende soorten anticonceptie. Het vierde thema betreft het risico op mislukking van de anticonceptie en de bijbehorende uitleg hiervan. Als onderwerp van de codeboom is "Anticonceptie" gebruikt. De thema's zijn onderverdeeld in codes en subcodes. De thema's met bijbehorende codes zijn hieronder uitgewerkt. De

codeboom met daarin een duidelijk overzicht van alle thema's en codes is te vinden in Bijlage 1.

Voordelen anticonceptie

Onder het thema “voordelen anticonceptie” beschouw ik de passages in de tekst waarin iets positiefs genoemd wordt over het gebruiken van een anticonceptiemiddel. De codes die ik bij dit thema heb gevonden zijn “geen zwangerschap” en “meer plezier bij seks”. Over het algemeen wordt er in de voorlichtingsboeken op een positieve manier over anticonceptie gesproken. Er worden afwegingen gemaakt tussen voor- en nadelen van de verschillende soorten anticonceptie, maar het komt er in elk boek uiteindelijk op neer dat het gebruiken van anticonceptie wel aan te raden is. In twee van de zes boeken worden de voordelen van de anticonceptiemiddelen in losse kopjes onder elkaar gezet. In de overige boeken worden de voordelen in de lopende tekst genoemd. Het boek “Ik & Seks”, geschreven door Belle Barbé (2019), is één van de boeken waarin een kopje wordt geweid aan de voordelen van anticonceptie. Eén van de voordelen die in dit boek genoemd worden is dat het gebruiken van anticonceptie bevorderlijk kan zijn voor het genot tijdens de seks. Eén van de uitspraken die in “Ik & Seks” gedaan wordt is: “Veilige seks is ook lekkere seks omdat je je geen zorgen hoeft te maken over de risico's. Zo kun je echt volledig genieten!” (p. 108). Dit komt ook in andere boeken naar voren als één van de voordelen van anticonceptie. Een ander voordeel dat in de boeken naar voren komt is dat vrouwen nu vaker kunnen genieten van seks zonder dat er vervolgens voor een kind gezorgd hoeft te worden.

Nadelen anticonceptie

Onder het thema “nadelen anticonceptie” beschouw ik de passages in de tekst waarin iets negatiefs genoemd wordt over anticonceptiemiddelen. De codes die ik bij dit thema heb gevonden zijn “bijwerkingen”, “plaatsing” en “beschermt niet goed”. De code “bijwerkingen”

heb ik onderverdeeld in de subcodes “gewichtstoename”, “lager libido” en “hoofdpijn”. De code “plaatsing” heb ik onderverdeeld in de subcodes “door een professional”, “laat litteken achter” en “plaatsing doet pijn”.

Net als bij de voordelen, hebben twee van de zes boeken de nadelen van de anticonceptiemiddelen in rijtjes onder elkaar gezet onder elk een eigen kopje. De nadelen worden in de andere boeken in de lopende tekst besproken. De nadelen van anticonceptie die in de voorlichtingsboeken worden genoemd hebben met name betrekking op de bijwerkingen die anticonceptiemiddelen kunnen geven. De hoeveelheid bijwerkingen die worden besproken verschillen per anticonceptiemiddel, maar verschillen ook per boek. Aan de toegewezen codes is in één oogopslag te zien wat er in de boeken als nadelen van anticonceptie worden beschouwd. Ten eerste zijn er nadelen wat betreft de bijwerkingen van de anticonceptiemiddelen, namelijk toename in lichaamsgewicht, minder zin in seks hebben en het krijgen van hoofdpijn. Ten tweede zijn er nadelen wat betreft de eventuele plaatsing van de anticonceptiemiddelen. Sommige anticonceptiemiddelen moeten namelijk door een arts of gynaecoloog geplaatst worden, laten een litteken achter en/of kunnen pijn doen bij het plaatsen. Deze nadelen horen bij hormonale anticonceptie. Over de barrière methode, zoals mannencondooms en vrouwencondooms, wordt in de boeken weinig negatiefs gezegd. Er wordt een enkele keer benoemd dat het voor “gedoe” kan zorgen als er een condoom omgedaan moet worden, of dat het er in het geval van een vrouwencondoom minder aantrekkelijk uit kan zien.

Uitleg werking anticonceptie

Onder het thema “uitleg werking anticonceptie” beschouw ik alle passages in de tekst die uitleg geven over de manier waarop het anticonceptiemiddel werkt in het lichaam en hoe het middel gebruikt moet worden. De codes die ik bij dit thema heb gevonden zijn “barrière methode”, “hormonale anticonceptie” en “overig”. De code “barrière methode” heb ik

onderverdeeld in de subcodes “vrouwencondooms”, “mannencondooms” en “pessarium”. De code “hormonale anticonceptie” heb ik onderverdeeld in de subcodes “anticonceptiepleister”, “anticonceptiering”, “hormoonstaafje”, “anticonceptiepil”, “hormoonspiraal” en “prikpil”. De code “overig” heb ik onderverdeeld in de subcodes “voor het zingen de kerk uit”, “temperatuurmethode” en “periodieke onthouding”.

In vijf van de zes boeken wordt op een informatieve manier over anticonceptie gesproken. De boeken “Sex Safe” (Lourens, 2019) en “Ik & Seks” (Barbé, 2019) hebben een compleet hoofdstuk gewijd aan het bespreken van anticonceptie. In het boek “Onder tussen in” (Koubaa, 2021) is dit ook het geval, maar is de vormgeving afwijkend. In dit boek wordt er in de vorm van stripverhalen uitleg gegeven over verschillende soorten anticonceptie. Bij de andere twee boeken wordt dit in een lopende tekst gedaan, waarbij ieder anticonceptiemiddel een eigen kopje heeft. In het boek “Dokter Corrie geeft antwoord” (Padidar, 2017) heeft het hoofdstuk over anticonceptie de titel “condooms”. In dit hoofdstuk wordt uitgebreid uitleg gegeven over mannencondooms en wordt kort iets over de anticonceptiepil verteld. Het is opvallend dat dit hoofdstuk naar één anticonceptiemiddel is vernoemd. Tevens is het opvallend dat dit boek het enige boek is dat verder geen andere anticonceptiemiddelen bespreekt naast de anticonceptiepil en mannencondooms. Het enige dat dit boek over andere anticonceptiemiddelen zegt is “Naast de pil heb je ook onder andere middelen als een NuvaRing prikpil, hormoonstaafje of een spiraal die zwangerschap kunnen voorkomen. Overleg met je huisarts wat het beste bij jou past” (p. 199). In de boeken “Hartenlust” (Doeleman, 2015), “Let’s talk about sex” (Lazar & den Adel, 2015) en “Dokter Corrie geeft antwoord” (Padidar, 2017) staan uitspraken van jongeren over hun eigen ervaringen met anticonceptiemiddelen. In “Let’s talk about sex” wordt per hoofdstuk een andere vraag van lezers met betrekking tot seksualiteit behandeld. De hoofdstukken die over anticonceptie gaan zijn dus afhankelijk van de vragen die door de lezers gesteld worden.

Hierdoor worden in dit boek enkel de anticonceptiepil, anticonceptiepleister, prikpil en de anticonceptiering behandeld. In de boeken waar wel over meerdere anticonceptiemiddelen wordt gesproken, is er geen verschil op te merken in de manier waarop er over de anticonceptiepil of mannencondooms wordt gesproken ten opzichte van de andere anticonceptiemiddelen. Er wordt niet positiever of negatiever over de anticonceptiepil en mannencondooms gesproken dan over andere anticonceptiemiddelen, ondanks dat ze wel vaker worden besproken dan de andere middelen. Er is ook geen anticonceptiemiddel dat meer wordt aangeraden dan de andere middelen. Er wordt wel vaak gezegd dat de hormonale anticonceptiemethodes zoals de anticonceptiepil, het hormoonspiraaltje of de anticonceptiepleister niet tegen seksuele overdraagbare aandoeningen beschermen en dat het daarom handig is om er ook altijd een barrière methode, zoals een mannen- of vrouwencondoom, bij te gebruiken.

Risico op mislukking anticonceptie

Onder het thema “mislukking anticonceptie” beschouw ik alle passages in de tekst die een waarschuwing of uitleg geven over een manier waarop een anticonceptiemiddel onbetrouwbaar wordt. De codes die ik bij dit thema heb gevonden zijn “niet passend bij lichaam” en “verkeerd gebruik”. De code “niet passend bij lichaam” heb ik onderverdeeld in de subcodes “verkeerde maat condoom” en “te zwaar”. De code “verkeerd gebruik” heb ik onderverdeeld in de subcodes “middel vergeten”, “overgeven”, “diarree” en “medicatie”.

In vier van de zes boeken wordt besproken wanneer een anticonceptiemiddel niet meer betrouwbaar is. Bij “Dokter Corrie geeft antwoord” en “Let’s talk about sex” wordt dit echter enkel van de pil en mannencondooms besproken. In beide boeken staan de manieren waarop de kans op mislukking van de anticonceptie groter wordt puntsgewijs onder elkaar. In “Ik & Seks” en “Seks Safe” staan de manieren waarop de anticonceptie kan mislukken in de lopende tekst beschreven. In “Onder tussen in” worden de manieren waarop de anticonceptie kan

mislukken niet beschreven, maar zijn er wel twee pagina's waarin de betrouwbaarheid per anticonceptiemiddel wordt beschreven. Dit wordt gedaan aan de hand van tekeningen van de anticonceptiemiddelen met een waarderende smiley. Die smiley geeft "zeer betrouwbaar", "betrouwbaar" of "minder betrouwbaar" aan. Opvallend aan dit thema is dat slechts twee van de zes boeken in gaan op een mogelijk verminderde werking van middelen naast de anticonceptiepil en mannencondooms.

Conclusie

In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de vraag "Hoe wordt er in voorlichtingsboeken voor tieners uitleg gegeven over anticonceptiemiddelen?". Er is gekeken naar welke voordelen en nadelen van anticonceptie worden genoemd in de voorlichtingsboeken, naar de manier waarop de werking van anticonceptie uitgelegd wordt en wat er wordt verteld over de kans op een verminderde werking van anticonceptie. In vijf van de zes boeken wordt er op een informatieve manier over anticonceptie gesproken. In één boek wordt dit op een iets speelsere manier gedaan in de vorm van stripverhalen. In twee van de zes boeken staat anticonceptie in een apart hoofdstuk beschreven. In de andere boeken komt het bespreken van anticonceptie wel aan bod, maar is er geen heel hoofdstuk aan toegewijd. Het is per boek verschillend welke anticonceptiemiddelen er besproken worden. In alle zes boeken wordt de werking van zowel de anticonceptiepil als van mannencondooms uitgelegd. In twee van de zes boeken worden alle bekende anticonceptiemiddelen genoemd en uitgelegd. In één boek worden naast de anticonceptiepil en mannencondooms wel andere anticonceptiemiddelen aangehaald, maar wordt er verder niet in detail op ingegaan. In de boeken waar er uitleg over alle anticonceptiemiddelen wordt gegeven, wordt er informatie gegeven over waar anticonceptiemiddelen te verkrijgen zijn, hoe ze gebruikt moeten worden, hoe ze eventueel geplaatst worden en de mogelijke bijwerkingen.

Over het algemeen wordt er positief over anticonceptiemiddelen gesproken in de voorlichtingsboeken. Het wordt in elk boek aangeraden om het te gebruiken als je seksueel contact met iemand gaat hebben en er wordt informatie gegeven op basis waarvan de lezer zelf afwegingen kan maken in de keuze voor een anticonceptiemiddel. In twee van de zes boeken staan de voor- en nadelen per anticonceptiemiddel in een rijtje onder elkaar beschreven. In deze rijtjes met voor- en nadelen worden er punten genoemd met betrekking tot het verkrijgen van de anticonceptiemiddelen, het eventueel plaatsen er van en de bijwerkingen die je er van zou kunnen krijgen. De grootste voordelen die in de boeken naar voren zijn gekomen, zijn het voorkomen van een zwangerschap en het meer kunnen genieten van seks. De grootste nadelen die naar voren zijn gekomen in de boeken zijn bijwerkingen als gewichtstoename, minder zin hebben in seks en het krijgen van hoofdpijn. Er zijn ook nadelen genoemd met betrekking tot het plaatsen van een aantal anticonceptiemiddelen. Sommigen moeten namelijk door een arts geplaatst worden, kunnen een litteken achter laten of kunnen pijnlijk zijn bij het plaatsen.

Discussie

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat als er in boeken over anticonceptie wordt gesproken, er het meest over de anticonceptiepil en mannencondooms wordt gesproken. Dit kan verklaard worden door het feit dat deze vormen van anticonceptie in Nederland het vaakst gebruikt worden onder jongeren en daardoor wellicht bekender kunnen zijn (Marra et al., 2020).

De boeken in dit onderzoek is elk met een ander doel geschreven. Het boek "Onder tussen in" van Laïla Koubaa (2021) is bijvoorbeeld geschreven om op een speelse manier over seksualiteit te kunnen spreken (De Kler, z.d.). Het boek "Ik & Seks" van Belle Babré (2019) is echter geschreven met als doel op een echte, positieve en eerlijke manier uitleg te geven over seksualiteit (Bureau Belle Barbé, 2023). Elk boek is met een ander doel

geschreven. Dat zou een verklaring kunnen geven voor de verschillen in de manier waarop er over anticonceptie wordt gesproken in de boeken.

Sterke punten van dit onderzoek

Om de validiteit van dit onderzoek te waarborgen, is er gebruik gemaakt van peer-feedback. Zoals dit ook in het analyseplan in de methode is beschreven, zijn passages uit het boek “Ik & Seks” van Belle Barbé (2019) gecodeerd door één medestudent. De meeste codes uit de verschillende analyses kwamen overeen, maar de specificiteit verschilde. De medestudent kwam tot minder codes en die codes hadden met name betrekking tot de soorten anticonceptiemiddelen die in het boek genoemd werden. Er waren wel plekken waar ik de code “risico tot mislukking anticonceptie” had kunnen toepassen, maar over het hoofd had gezien, omdat ik ze zelf enkel als “nadeel anticonceptie” had gecodeerd. Dit heb ik door de analyse van de medestudent toe kunnen voegen. Vervolgens zijn de door mij opgestelde codelijst en codeboom bij de medestudent voorgelegd. Hiermee is er gekeken of we op eenzelfde soort codeboom uit zouden komen na het bekijken van de codes in dit onderzoek en of we een gelijke conclusie zouden trekken uit de codes in dit onderzoek. De medestudent kwam tot een gelijke conclusie en was het eens met de thema's die ik als belangrijk beschouwde.

Beperkingen van dit onderzoek

In dit onderzoek zijn zes boeken geanalyseerd. Voor een vervolgonderzoek is het aan te raden om meer boeken te onderzoeken, om zo een breder perspectief te vormen over de inhoud van hedendaagse voorlichtingsboeken. Het onderzoeken van meer boeken kan bevorderend zijn voor de externe validiteit van dit onderzoek. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van peer-feedback van één medestudent. Het kan van toegevoegde waarde zijn om het onderzoek door meer medestudenten te laten peer-reviewen. Op die manier kan de

interbeoordelaarsbetrouwbaarheid vergroot worden en zal dat de interne validiteit van dit onderzoek toenemen (Van Zwieten & Willems, 2004).

Aanbevelingen voor de praktijk

Jongeren die seksueel actief zijn en hun seksuele voorlichting uit voorlichtingsboeken halen zouden goede en duidelijke informatie moeten krijgen over het voorkomen van ongewenste zwangerschappen. Zoals in de inleiding is gesteld, blijkt uit onderzoek van de Graaf et al. (2023) dat negen van de tien jongeren anticonceptie gebruiken bij de eerste keer vaginale seks. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Oldenhof et al. (2024) dat 18 van de 1000 jongeren in Nederland ooit onbedoeld zwanger zijn geweest en blijkt uit onderzoek van Goenee et al. (2015) dat een groot deel van de onbedoelde zwangerschappen wordt veroorzaakt door het verkeerd gebruiken van anticonceptiemiddelen. Daarom is het belangrijk dat, voor de jongeren die seksueel actief zijn, duidelijke informatie beschikbaar is over het juiste gebruik van anticonceptiemiddelen. In dit onderzoek bleek dat in twee van de zes boeken de manieren waarop anticonceptiemiddelen minder goed zouden werken onder apartje kopjes staan vermeld. In twee andere boeken staan die manieren in lopende tekst geschreven. Het is mogelijk dat lezers grote stukken tekst overslaan omdat het er onoverzichtelijk of wellicht zelfs minder interessant uit kan zien. In zulke gevallen kan het helpen als het apart puntsgewijs staat geschreven, zoals dat in “Dokter Corrie geeft antwoord” en “Let’s talk about sex” wordt gedaan. Daarnaast blijkt dat lezers informatie over de werkzaamheid of risico’s van anticonceptiemiddelen beter tot zich nemen als daar numerieke informatie bij gebruikt wordt (Steiner, 2003). Het zou daarom kunnen helpen om de cijfers van ongewenste zwangerschappen door het verkeerd gebruiken van anticonceptiemiddelen in Nederland in voorlichtingsboeken te noemen.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Zoals aan het begin van de discussie is beschreven, is elk boek met een ander doel geschreven. Voor een vervolgonderzoek is het aan te raden om boeken te selecteren waarvan de doelstellingen waarmee ze geschreven zijn gelijk zijn dan dat in dit onderzoek het geval is. Dan is de kans op grote verschillen in de manier waarop over anticonceptie wordt gesproken kleiner. Het zou ook interessant zijn om te onderzoeken waar jongeren de meeste informatie over seksuele voorlichting vandaan halen en hoe groot het aandeel van voorlichtingsboeken daarin is. Daarnaast is het van belang om te weten op welke manier voorlichtingsboeken gelezen worden. Wordt het hele boek gelezen of worden er bepaalde passages overgeslagen? En komt de informatie op de jongeren over zoals dat bedoeld is? Of interpreteren jongeren bepaalde informatie anders? Als deze vragen beantwoord kunnen worden, zou het relevant kunnen zijn om te onderzoeken welke manier van uitleg over anticonceptie het beste bij jongeren over komt. Is dat vooral in de vorm van een informatieve tekst waar alles puntsgewijs onder elkaar staat of een informatieve tekst waar alle informatie in een lopende tekst verwerkt is of is dat juist in de vorm van een (strip)verhaal?

Referentielijst

Artikel 23: Het openbaar en bijzonder onderwijs. (z.d.). Nederlandse Grondwet.

https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi5kn3s122s4/artikel_23_het_openbaar_en_bijzonder

Attwood, F., Barker, M. J., Boynton, P., & Hancock, J. (2015). Sense about sex: media, sex advice, education and learning. *Sex Education, 15*(5), 528–539.

<https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1057635>

Backman Prytz, S. (2023). The Textbook Masturbator: A Renegotiated Discourse in Official Swedish Sex-Education Guidelines and Textbooks, circa 1945–2000. *History of Education Quarterly*. doi:10.1017/heq.2023.24

Banerjee D, Rao TSS. Comprehensive Sex Education—Why Should We Care? *Journal of Psychosexual Health*. 2022;4(2):73-75. doi:10.1177/26318318221092076

Beerthuisen, R. (2015). Anticonceptie en ongewenste zwangerschap. In: van den Bosch, W., Dukel, L., Sitsen, J. (eds) *Het gynaecologisch formularium*. Bohn Stafleu van Loghum, Houten. https://doi.org/10.1007/978-90-368-0840-8_18

Benagiano, G., Bastianelli, C., & Farris, M. (2007). Contraception: A social revolution. *The European Journal Of Contraception & Reproductive Health Care*, 12(1), 3–12. <https://doi.org/10.1080/13625180601012311>

Bureau Belle Barbé. (2023, 30 augustus). *Boeken - bureau Belle Barbé*. Bureau Belle Barbé - Sex And Fun Education. <https://www.bellebarbe.nl/boeken/>

Cahill, N., Sonneveldt, E., Stover, J., Weinberger, M., Williamson, J., Wei, C., et al. (2018). Modern contraceptive use, unmet need, and demand satisfied among women of reproductive age who are married or in a union in the focus countries of the Family Planning 2020 initiative: a systematic analysis using the Family Planning Estimation Tool. *The Lancet*, 391, 870– 882. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(17\)33104-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(17)33104-5)

Cense, M., S.d. Grauw, and M. Vermeulen (2020). ‘Sex is not just about ovaries’: Youth participatory research on sexuality education in The Netherlands. *International journal of environmental research and public health*, 17(22): p. 8587.

College ter Beoordeling van Geneesmiddelen. (z.d.). *Anticonceptie*. Geraadpleegd op 1 maart 2024, van <https://www.cbg-meb.nl/onderwerpen/medicijninformatie-anticonceptie#:~:text=Er%20zijn%20verschillende%20vormen%20van,ook%20het%20condoom%20en%20pessarium.>

De Kler. (z.d.). <https://dekler.nl/product/9789460018916>

- Ferguson, R. M., Vanwesenbeeck, I., & Knijn, T. (2008). A matter of facts. . . and more: an exploratory analysis of the content of sexuality education in The Netherlands. *Sex Education*, 8(1), 93–106. <https://doi.org/10.1080/14681810701811878>
- Goenee, M., Donker, G., & Wijzen, C. (2015). Anticonceptie voor en na ongewenste zwangerschap. *Huisarts En Wetenschap*, 58(11), 599–599. <https://doi.org/10.1007/s12445-015-0315-y>.
- Graaf de, H., Vermey, K., Oldenhof, A., Kraan, Y., Beek, T., & Kuipers, L. (2023). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2023*. Rutgers/Soa Aids Nederland. <https://rutgers.nl/wp-content/uploads/2024/01/onderzoek-seks-onder-je-25e-2023.pdf>
- Hsieh, H.F. & Shannon, S.E (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9), 1277-1288. <https://rug.on.worldcat.org/oclc/5725459088>
- Liang, J.Y. & Wendy L. Bowcher (2019) Legitimizing sex education through children's picture books in China, *Sex Education*, 19:3, 329-345, DOI:10.1080/14681811.2018.1530104
- Marra, E., Meijer, S. & de Graaf, H. Changes in young women's contraceptive use in the Netherlands: findings from three sex under the age of 25 surveys. *Genus* 76, 7 (2020). <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00078-3>
- Meijer, M. (2005). *In tekst gevat: Inleiding tot een kritiek van representatie*. Amsterdam Academic Archive.
- Naezer, M., E.W.M. Rommes, and W.H.M. Jansen (2017). Empowerment through sex education? Rethinking paradoxical policies. *Sex Education*, 17(6): p. 712-728.

- Navarro-Prado, S., Tovar-Gálvez, M. I., Sánchez-Ojeda, M. A., Luque-Vara, T., Fernández-Gómez, E., Martín-Salvador, A., & Marín-Jiménez, A. E. (2023). Type of Sex Education in Childhood and Adolescence: Influence on Young People's Sexual Experimentation, Risk and Satisfaction: The Necessity of Establishing School Nursing as a Pillar. *Healthcare, 11*(12), 1668. <https://doi.org/10.3390/healthcare11121668>
- Oldenhof, A., Kraan, Y., Beek, T., & Kuipers, L. (2024). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2023. In H. Graaf De & K. Vermeij (Reds.), *2024 Rutgers/Soa Aids Nederland* (ISBN 978-94-63014-98-4). Eburon. Geraadpleegd op 20 februari 2024, van <https://rutgers.nl/wp-content/uploads/2024/01/onderzoek-seks-onder-je-25e-2023.pdf>.
- Pazol, K., Zapata, L. B., Dehlendorf, C., Malcolm, N. M., Rosmarin, R. B., & Frederiksen, B. N. (2018). Impact of Contraceptive Education on Knowledge and Decision Making: An Updated Systematic Review. *American Journal Of Preventive Medicine, 55*(5), 703–715. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2018.07.012>
- Pleijter, A. (2006). Typen en logica van kwalitatieve inhoudsanalyse in de communicatiewetenschap. <http://repository.uibn.ru.nl/bitstream/2066/56967/1/56967.pdf>
- RIVM. (z.d.). *Relationele en seksuele vorming*. Geraadpleegd op 27 februari 2024, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezondheid-en-preventie/seksuele-gezondheid/relationele-en-seksuele-vorming>.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. London: SAGE Publications. Hoofdstukken 2, 4 en 5. Available through: [https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/9-%20Qualitative%20Content%20Analysis%20in%20Practice%20\(2013,%20SAGE%20Publications\).pdf](https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/9-%20Qualitative%20Content%20Analysis%20in%20Practice%20(2013,%20SAGE%20Publications).pdf).

- Steiner, M. (2003). Understanding risk: a randomized controlled trial of communicating contraceptive effectiveness. *Obstetrics And Gynecology (New York. 1953. Online)/Obstetrics And Gynecology, 102(4)*, 709–717. [https://doi.org/10.1016/s0029-7844\(03\)00662-8](https://doi.org/10.1016/s0029-7844(03)00662-8)
- Ter Avest, K. H. (2021). Islam and Sex Education in The Netherlands: Reflection on an Example of Teaching Material for Islamic Primary Schools. *Religious Education, 116(5)*, 479–492. <https://doi.org/10.1080/00344087.2021.2004028>
- Van Zwieten, M., & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts en Wetenschap, 47(13)*, 38–43. <https://doi.org/10.1007/bf03083653>

Voorlichtingsboeken

- Lourens, F. (2019). *Sex Safe*. MKBM Publishing.
- Barbé, B. (2019). *Ik & seks : het sekspositieve voorlichtingsboek voor jongeren*. HarperCollins
- Padidar, N. (2017). *Dokter Corrie geeft antwoord*. Uitgeverij De Harmonie
- Lazar, D. & den Adel, J. (2015). *Let's talk about sex*. Uitgeverij Luitingh-Sijthoff
- Koubaa, L. (2021). *Onder tussen in*. Uitgeverij Vrijdag
- Doeleman, W. (2015). *Hartelust : ontspannen in lijf, lust en liefde*. Bliss Your Body

Bijlagen

Bijlage 1 codeboom

